

Трофаїла Наталія,
*к. пед. н., доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна*

Trofaïla Nataliia,
*Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of
Psychology and Pedagogics of Child Development Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical
University, Ukraine*

ФОРМУВАННЯ КАРТИНИ СВІТУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

FORMATION OF THE PICTURE OF THE WORLD IN PRESCHOOL CHILDREN

Anotation. In the article it has been highlighted the importance of forming picture of the world of pre-school-aged child. There have been characterized author's key ideas in forming of the worldview of senior preschoolers. The author highlighted the principles of teaching and learning processes: natural compliance, holistic and individual approach to children, providing choice; Combination of science and art in knowledge; democratic style of communication with children; compliance with a healthy lifestyle. There has been scientifically justified directions in forming world view of older preschoolers concerning its constituent components: intellectual, emotional value and activity.

Key words: picture of the world, preschool children, the formation of the world picture, view of the world.

У сучасному світі важливого значення набуває проблема дослідження формування цілісної картини світу у сучасних дітей в умовах існуючого інформаційно-насиченого середовища.

Процес пізнання навколишнього світу починається від народження й здійснюється упродовж усього життя. Специфіка формування цілісної картини світу у дітей пов'язана з розвитком їх пізнавальних інтересів, пізнавальних здібностей, пізнавально-дослідницької діяльності та пізнавальних умінь і способів дій дитини.

Саме цілісна картина світу є надійною системою координат, яка визначає спрямованість активності особистості, її життєві пріоритети та напрямки діяльності.

Цілісність картини світу розглядається, з одного боку, як бачення зв'язків і залежностей між об'єктами та явищами навколишньої дійсності, з іншого – як можливість бачити світ в

різних його аспектах: з позицій певних наукових фактів; пізнання світу через образи; пізнання через ставлення та відношення.

У структурі картини світу виділяють три компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний.

Найзагальнішими критеріями оцінювання рівня сформованості картини світу є:

- якість уявлень про світ;
- тип ставлення до світу;
- характер дій стосовно світу.

Стратегія організації формування картини світу старших дошкільників полягає у створенні сприятливих умов для вибудовування дитиною цілісної індивідуальної картини світу, на протипагу прийняттю на віру готової моделі світу, заданої дорослим.

Орієнтуючись на створення сприятливих умов для вибудовування дитиною власної картини світу і враховуючи реальний стан справ з цього питання, виділяють такі принципи організації навчально-пізнавального процесу:

- ❖ природовідповідність, цілісний та індивідуальний підхід до дітей, забезпечення вибору;
- ❖ поєднання впливу науки і мистецтва у пізнанні;
- ❖ демократичний стиль спілкування з дітьми;
- ❖ дотримання вимог здорового способу життя.

Керуючись зазначеною стратегією формування картини світу дітей, виходячи з її реального стану, найбільш актуальних такі напрями формування картини світу дошкільників:

1. Розширення та збалансування світосприйняття дітей стосовно основних сфер буття людини. Головним засобом на цьому напрямі формування картини світу дошкільників виступає зміст освіти. Навчально-виховний зміст виступає субстратом, з яким особистість здійснює певні пізнавальні дії аби зрозуміти сутність навколишнього світу і віднайти, визначити своє місце в ньому.

2. Використання комплексів педагогічних методів і засобів, що забезпечують дотримання і взаємозв'язок послідовних етапів, рівнів і механізмів пізнавального процесу дітей. Відповідно до сутності процесу пізнання, дитина пізнає світ на практичному та теоретичному рівнях.

Перший – сенсорно-перцептивне освоєння дійсності; другий – пізнання світу засобами розумової діяльності, формування інтелектуальних умінь. Процес навчального пізнання включає й етапи

(образ – значення і смисли – ціннісне ставлення – відношення), аналогічні до етапів пізнання як такого (сприйняття, осмислення та усвідомлення, використання набутих знань у практиці тощо).

В основі процесу пізнання дитини лежать певні соціо-культурно-психологічні механізми: виконання соціальних ролей, визначення щодо характеру ставлення, спілкування; запозичення рис національного менталітету, національна самоідентифікація; особистісна ідентифікація та самооцінка.

При вивченні кожної навчальної теми дотримується однакова послідовність (алгоритм) в організації навчального процесу, згідно якої, сприйняття і відображення світу дітьми відбувається відповідно до зазначених етапів, рівнів і механізмів пізнання, на основі спеціально дібраних комплексів педагогічних методів, залучення дітей до методів навчального пізнання у порядку їх супідрядності (аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, систематизація та класифікація, моделювання тощо).

3. Стимулювання та спеціальна організація досвіду дітей у взаємодії зі світом (інтелектуального, емоційного, морально-етичного, гендерного). Оскільки будь-який досвід людини формується у процесі діяльності, у якості головного чинника стимулювання досвіду дітей з вибудовування власної картини світу доречно також використовувати діяльність. Чим більше видів діяльності опанує дитина, тим ширші в неї можливості для пізнання світу й себе.

4. Оновлення соціально-виховного середовища відповідно до завдання формування картини світу у дітей. Потреба в оновленні виховного середовища з метою формування картини світу дітей виявлена на основі аналізу рівня сформованості уявлень дошкільників про світ, який показав, що вони є фрагментарними, помітною є недостатня усвідомленість свого «Я», конфліктність дитячих взаємин зі світом; наявність морально-етичних проблем тощо.

Основні напрямки формування картини світу стосуються її складових компонентів: інтелектуального, емоційно ціннісного та діяльнісного. У якості засобів виховного впливу виступають зміст освіти, методи, форми, види навчально-пізнавальної діяльності та розвивально-виховне середовище, у якому вони функціонують.

Дбаючи про формування картини світу кожної дитини, вихователів варто дотримуватися таких вимог:

1. Найперше завдання педагога – створення позитивної психологічної атмосфери у групі як необхідної умови взаємодії між дітьми та дорослим. Педагогу доречно обрати відповідну манеру спілкування (голос, міміка, жести, темпоритм рухів тощо), а також використовувати спеціальні прийоми: привітне звертання до всіх дітей; вияв турботи про зручність перебування на занятті кожної дитини; індивідуальні запитання до кожної дитини тощо.

2. Кожна дитина має бути включена у діяльність на заняття, жодна дитина не може лишитися поза увагою педагога.

3. Оскільки кожна дитина повинна мати можливість висловити власну позицію і власну думку з приводу тієї чи іншої проблеми, вихователь має планувати так свою роботу, аби на це вистачило часу на занятті.

4. Кожна дитина має право на вільний вияв власного «Я», тому виключається авторитаризм у спілкуванні з дітьми.

5. Якщо ми даємо можливість кожному вільно виявляти власне «Я», тоді хід заняття важко передбачити, а отже вся запланована педагогом робота може зазнати певних змін і діяльність під час заняття може піти зовсім іншим шляхом. Тобто, педагог має бути готовий до імпровізацій і не боятися їх. Головне, керувати діяльністю й спрямовувати увагу дітей на сутність того, що відбувається.

6. Для проведення занять із дошкільниками варто використовувати як спеціальні дидактичні матеріали (підбір малюнків, фото та відео сюжетів тощо), так і будь-які підручні матеріали, справжні речі та матеріали як наочність.

7. Важливо дотримуватися етики у взаєминах між учасниками навчально-виховного процесу, не допускаючи образ між дітьми.

8. Вихователю важливо бути уважним і чутливим до усіх форм висловлювань дітей та їхніх дій: звертання та прохання до інших, оцінювання дій та вчинків інших, оцінювання результатів діяльності інших, вдячність до інших тощо.

Таким чином, формування цілісної картини світу є необхідною передумовою становлення особистості дитини дошкільного віку і обумовлено активним розвитком її пізнавальних процесів та зародженням суб'єктивного образу світу. У процесі розвитку цілісної картини світу змінюється її зміст і динамічні характеристики, які дозволяють описати суб'єктивний образ світу дитини (його повнота, усвідомленість, зв'язаність компонентів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баксанский О. Е., Кучер Е. Н. Моя картина мира. Как человек создает повседневную реальность. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2014. 576 с.

2. Венгер Л. А. Формирование познавательных способностей в дошкольном детстве. Хрестоматия по детской психологии: от младенца до подростка. 2-е изд., расш. М.: Моск. психолого-соц. ин-т, 2008. С. 365-381.

3. Кононко О. Л. Картина світу сучасного дошкільника. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. С. 10–18.

REFERENCES:

1. Baksanskij O. E., Kucher E. N. (2014). *My picture of the world. How a person creates everyday reality.* М.: «Kanon+» ROOI «Reabilitacija» [in Russian].

2. Venger L. A. (2008). *The formation of cognitive abilities in preschool childhood. Reader on child psychology: from infant to adolescent.* (2rd ed., rev.). М.: Mosk. psihologo-soc. in-t [in Russian].

3. Kononko O. L. (2014). *Picture of the world of a modern preschooler. Educator-methodologist of preschool institution* [in Ukrainian].